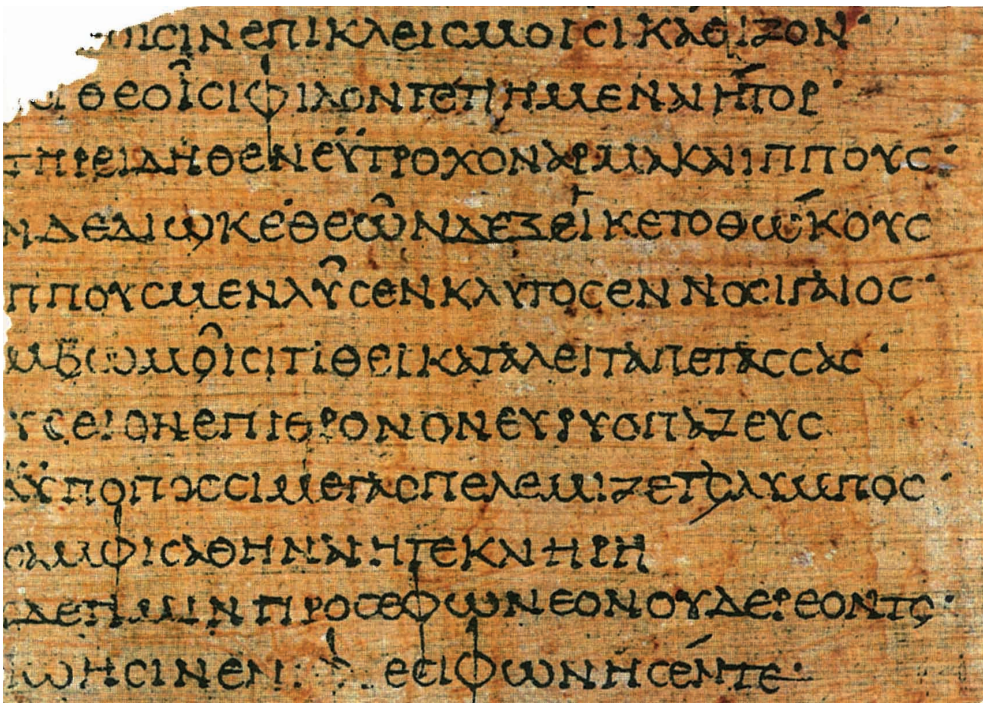

Σύλλογος Διδακτικού Προσωπικού
Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

ΠΑΡΟΥΣΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β΄, ΤΟΜΟΣ Α΄ (ΚΑ΄)

(2017-2018)

ΗΡΟΔΟΤΟΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β΄, ΤΟΜΟΣ Α΄ (ΚΑ΄)
(2017-2018)

ΠΑΡΟΥΣΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β΄, ΤΟΜΟΣ Α΄ (ΚΑ΄)
(2017-2018)

ΗΡΩΔΟΤΟΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ - ΕΚΠΑ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ	:	Καραδήμας Δημήτρης (dimkaradimas@phil.uoa.gr)
ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ	:	Ζώρας Γεράσιμος (gerzoras@isll.uoa.gr)
ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ	:	Γαγανάκης Κώστας (cgagan@arch.uoa.gr)
ΤΑΜΙΑΣ	:	Δρόσος Δημήτρης (dimdros@isll.uoa.gr) Τσόκογλου Αγγελική (angtsok@gs.uoa.gr) Γιαννουλοπούλου Γιάννα (giannoulor@ill.uoa.gr) Παναγιώτου Αντώνης anpanagio@phil.uoa.gr Αποστόλου Ειρήνη (irapo@frl.uoa.gr) Κεφαλίδου Ευρυδίκη (eurkefalidou@arch.uoa.gr)

ΠΑΡΟΥΣΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Επιμέλεια έκδοσης

Αποστόλου Ειρήνη, Ζώρας Γεράσιμος, Καραδήμας Δημήτρης

Εκδόσεις Ηρόδοτος
Μαντζάρου 9
10672 Αθήνα
Τηλέφωνο: 2103626348 | fax: 2103626349
Ηλεκτρονική διεύθυνση: info@herodotos.net

ISSN 1105-0454

Πίνακας περιεχομένων

Παρουσία
Περίοδος Β΄, Τόμος Α΄ (ΚΑ΄)

Αντί προλόγου (Δημήτρης Καραδήμας)	9
Ιωάννης Μ. Κωνσταντάκος, <i>Το λιονταράκι που τσεβδίζει: ο Αλκιβιάδης στην αρχαία κωμωδία</i>	13
Dimitrios Kanellakis, <i>Paracomedie in Euripides' Bacchae</i>	63
Σοφία Παπαϊωάννου, <i>Το ταξίδι προς τη Δύση αρχίζει: ο Λίβιος Ανδρόνικος και η πρώτη μετάφραση της Οδύσσειας</i>	83
Ανθοφίλη Καλλέργη, <i>Η τέχνη της γαστρονομίας στο πλαίσιο της ορατιανής σάτιρας (Σάτιρες 2.4 και 2.8)</i>	109
Παναγιώτα Παπακώστα, <i>Απηχήσεις της Οδύσσειας στο ελεγειακό ταξίδι της 1.3 του Τιβούλλου</i>	123
Dimitrios Karadimas, <i>Dionysius of Halicarnassus on the pleasant and the beautiful – Traces of Platonic influence</i>	141
Χρήστος Φάκας, <i>Το λογοτεχνικό υπόβαθρο του θέματος της φιλίας στο μυθιστόρημα του Χαρίτωνα</i>	165
Ελένη Τσιτσιανοπούλου, <i>Η σύνταξη του συνδέσμου κἄν στις παραχωρητικές προτάσεις των ελληνικών μη λογοτεχνικών παπύρων της αυτοκρατορικής και της πρώιμης αραβικής εποχής</i>	191
Μυρσίνη Αναγνώστου, <i>Η επίδραση τῶν Ὀμηρικῶν Ἐπῶν στο ἔργο τοῦ Νικηφόρου Χρυσοβέργη</i>	201
Βασίλειος Π. Βερτουδάκης, <i>Η κρίση της επιστήμης και η Κλασική Φιλολογία στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης: Ιστορικές και φιλοσοφικές προϋποθέσεις</i>	213
Gianoula Giannouloupoulou, <i>The emergence of the greek definite article</i>	231
Ιωάννης Α. Πανούσης, <i>Κλυταιμίστρας δικαίωση (:): από την Ηλέκτρα του Σοφοκλή στο ανεπίδοτο Γράμμα του Ιάκωβου Καμπανέλλη</i>	247
Ioanna Papaspyridou, <i>Victor Hugo, poète romantique au service de la guerre d'indépendance grecque: quelques réflexions sur le poème « L'Enfant »</i>	269

Domenica Minniti-Γκώνια, <i>Italianismi a Cefalonia e gli studi di Manlio Cortelazzo sul contatto italogreco</i>	285
Από την ιστορία του Πανεπιστημίου και της Σχολής	303
Χαρίκλεια Μπαλή, <i>Το Πανεπιστήμιο Αθηνών και ο πόλεμος του 1940-1941: Η ζωή και ο θάνατος του καθηγητή Ξενοφώντος Κοντιάδη (Μασσαλία 1903 - Ιωάννινα 1941)</i>	305
Δημήτρης Παυλόπουλος, <i>Μνήμη Χρύσανθου Χρήστου</i>	323
Κατάλογος των μελών ΔΕΠ της Φιλοσοφικής Σχολής του ΕΚΠΑ . . .	327

Ανθοφίλη Καλλέργη

Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΓΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
ΤΗΣ ΟΡΑΤΙΑΝΗΣ ΣΑΤΙΡΑΣ (Σάτιρες 2.4 και 2.8)

Σκοπός του άρθρου είναι να αναδείξει τις επιδράσεις που έχει δεχτεί η σάτιρα του Ορατίου από τη *fabula palliata* και ιδιαίτερα από τις κωμωδίες του Πλαύτου και του Τερεντίου, τόσο μέσα από τον τρόπο που αξιοποιεί ο Ορατίος τον *locus communis* του συμποσίου και του φαγητού, όσο και μέσα από τον τρόπο με τον οποίο εμφανίζονται οι τυπικοί χαρακτήρες της ρωμαϊκής κωμωδίας στην ορατιανή σάτιρα. Οι χαρακτήρες αυτοί αποτελούν σατιρικές φωνές-*personae* πίσω από τις οποίες κρύβεται ο ίδιος ο ποιητής, με στόχο αφενός να χλευάσει και να στηλιτεύσει πολλές καταστάσεις της εποχής του και αφετέρου να αυτοσαρκαστεί, αλλά και να νουθετήσει τους αναγνώστες του σχετικά με διάφορες πτυχές της καθημερινής τους ζωής.

Η τέχνη της γεύσης, γνωστή ως γαστρονομία, αποτελεί ένα από τα θέματα που απασχόλησαν τη ρωμαϊκή ποίηση από τις αρχές της διαμόρφωσής της. Πέρα από τον τύπο του αλαζόνα μάγειρα με το πομπώδες ύφος του και την τάση του για επίδειξη των μαγειρικών του γνώσεων στη *fabula palliata*, ο οποίος αργότερα θα αποκτήσει ποιητολογική διάσταση και θα ταυτιστεί με τον μάγειρα-ποιητή, ο Έννιος γράφει σάτιρα με θέμα τη μαγειρική (*Ηδυφαγητικά*), για να τον ακολουθήσει πρώτα ο Λουκίλιος και μετέπειτα ο Βάρρων, ο οποίος παρουσίασε τη δική του σάτιρα με τον ελληνικό τίτλο *Περί Εδεσμάτων*¹.

Πιο συγκεκριμένα, το φαγητό και το κρασί διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στην Αττική Κωμωδία. Μελετώντας τον Αριστοφάνη, καθώς και αποσπάσματα του Αθήναιου από τους *Δειπνοσοφιστές*, βλέπουμε εκτενείς περιγραφές γευμάτων οι οποίες θυμίζουν τις απαρχές της κωμωδίας

1. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. GOWERS (1993), όπως και RUDD (1986), ο οποίος καταγράφει όλα τα μοτίβα τα οποία σχετίζονται με το φαγητό μέσα στη ρωμαϊκή σάτιρα, ενώ παράλληλα τα συγκρίνει με τα αντίστοιχα που εμφανίζονται στη Μέση και στη Νέα Κωμωδία.

από τον αρχαίο *κῶμο*, ο οποίος ήταν μία θορυβώδης πομπή συμποσιαστών μέσα στους δρόμους της πόλης· μετά το γεύμα, οι μεθυσμένοι συνδαιτυμόνες συνήθιζαν να περπατούν στον δρόμο χορεύοντας, τραγουδώντας και κάνοντας διάφορα αστεία. Από αυτά τα αυτοσχέδια κι εύθυμα τραγούδια των συμποσιαστών κατά τη διάρκεια της πομπής προήλθε η κωμωδία ως λογοτεχνικό είδος². Στον Αριστοφάνη, το φαγητό αποτελεί επίσης συχνά σύμβολο κύρους, διάκρισης της εθνικότητας των ομιλητών, ενώ μεταφορικά συνδέεται και με τον έρωτα³.

Στη Μέση Κωμωδία συναντάμε επιπλέον πολλές περιγραφές συμποσίων και πλουσιοπάροχων πιάτων από τους καυχησιάρηδες *μαγείρους*. Στη Νέα Κωμωδία εξίσου εμφανίζεται συχνά ο αλαζών *μάγειρος*, αλλά έχουμε ελάχιστες περιγραφές φαγητού. Ο τελευταίος συνιστά μάλιστα βασικό τύπο της κωμωδίας και είναι υποκριτής, φλύαρος, ενώ συνάμα επιθυμεί να είναι πάντοτε ο αρχηγός. Είναι παράλληλα ο ειδήμων κι ο παντογνώστης της κωμωδίας, όπως ένας γιατρός. Συνήθως στην Αττική Κωμωδία είναι ελεύθερος, όχι δούλος, με στόχο να μπορεί να ταιριάζει η καταγωγή του με το κύρος και τον κομπασμό με τον οποίο περιγράφει ο ίδιος τον εαυτό του⁴.

Το φαγητό εν γένει αποτελεί βασική θεματολογία της κωμωδίας, γιατί συνιστά σημαντικό κομμάτι του πολιτισμού του εκάστοτε λαού και της καθημερινότητας από την οποία αφορμάται σε μεγάλο βαθμό το συγκεκριμένο λογοτεχνικό είδος. Ουσιαστικά, η γαστρονομία ήταν ένα βασικό μέσο χάρη στο οποίο η κωμωδία κατάφερε να περάσει στο κοινό μηνύματα για την πολιτική, την κοινωνική, την υλική, την αγροτική, αλλά και τη θρησκευτική υπόσταση τόσο της Αθήνας, όσο και των υπόλοιπων ελληνικών πόλεων καθώς και ορισμένων ξένων κρατών. Τα συμπόσια δηλαδή με τα οποία ολοκληρώνεται συνήθως μία κωμωδία συνιστούν έναν χαρακτηριστικό δείκτη του πολιτισμού και του τρόπου ζωής των λαών, σε σημείο που να θεωρούμε πως χωρίς τις αναφορές στο φαγητό η κωμωδία θα είχε εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα και στόχους⁵. Για παρά-

2. LOWE (1985), 74.

3. CASTON (1997), 247. Επίσης βλ. LEIGH [(2015), 43-52], ο οποίος καταγράφει τον τρόπο με τον οποίο το φαγητό, ξεκινώντας από την αρχαία ελληνική κωμωδία, αποκτά μία διαφορετική, πολύπλευρη διάσταση στη ρωμαϊκή ποίηση.

4. LOWE (1985), 75.

5. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. WILKINS [(2000), 52-102], ο οποίος εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο τα δείπνα αξιοποιούνται στην αρχαία ελληνική κω-

δειγμα, στην *Ανδρία* του Τερεντίου περιγράφεται ο τρόπος με τον οποίο ο δούλος του Χρέμη φέρνει στο σπίτι λαχανικά και ένα μικρό ψάρι για το δείπνο του κυρίου του (στίχοι 367-374)⁶:

DA. “*opinor*” *narras? non recte accipis:*

certa res est. etiam puerum inde abiens conveni Chremi:

holera et pisciculos minutos ferre obolo in cenam seni.

CH. *liberatu’ sum hodie, Dave, tua opera. DA. ac nullus quidem.*

CH. *quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. DA. ridiculum caput,*

quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere,

nisi vides, nisi senis amicos oras ambis. CH. bene mones:

ibo, etsi hercle saepe iam me spes haec frustratast. vale.

ΔΑ. «Νομίζεις», λες; Δεν το αντιλαμβάνεσαι σωστά· είναι βέβαιο το πράγμα. Ακόμα βγαίνοντας από εκεί συνάντησα τον δούλο του Χρέμη. Χόρτα και μικρά ψάρια φτηνά έφερε στον γέρο για να τα φάει.

ΧΡ. Με ξαναέκανες ελεύθερο άνθρωπο σήμερα, Δάε, με τις ενέργειές σου!

ΔΑ. Ακόμα δεν είσαι κανένας.

ΧΡ. Πώς δηλαδή; Προφανώς ο γέρος δεν δίνει σε εκείνον την κόρη του.

ΔΑ. Ανόητε! Λες κι είναι απαραίτητο, αν δεν τη δώσει σε εκείνον, να δώσει εκείνη για σύζυγο σε εσένα, χωρίς να βρεις, χωρίς να παρακαλέσεις τους φίλους του γέρου.

ΧΡ. Σωστά με συμβουλεύεις· θα πάω, αν και, μα τον Ηρακλή, πολλές φορές ως τώρα η ελπίδα μου υπήρξε μάταιη. Να είσαι καλά!

Η παραπάνω αναφορά αποτελεί τυπικό μοτίβο που συνδέεται με την αττική ζωή και απαραίτητο στοιχείο της πλοκής, το οποίο ανάγεται σε μενάνδρειο πρότυπο. Συχνά η προετοιμασία του γεύματος εξυπηρετεί επιπλέον την οριοθέτηση του χρόνου που διαδραματίζεται η σκηνή και

μωδία και συνδέονται με διάφορους θεούς, όπως ο Ηρακλής (λαίμαργος) ή ο Διόνυσος (μέθυσος).

6. Για τη λειτουργία του φαγητού στο πλαίσιο της ρωμαϊκής κωμωδίας, βλ. SKWARA [(2014), 85-98], η οποία υποστηρίζει μέσα από παραδείγματα από τα έργα του Τερεντίου πως τα δείπνα στη ρωμαϊκή κωμωδία συνιστούν *locus* όπου γίνονται πάντοτε αποκαλύψεις και συμβαίνουν αναπάντεχα γεγονότα.

αποκαλύπτει πολλές φορές τα αληθινά κίνητρα που κρύβονται πίσω από τις πράξεις των χαρακτήρων⁷.

Ωστόσο, στη Ρώμη δεν υπήρχε ισοδύναμο επάγγελμα με του Αθηναίου *μαγείρου*. Η λέξη *lanuus* χρησιμοποιείται για να δηλώσει κυρίως τον χασάπη. Αυτό συνέβη γιατί αρχικά, στην εποχή του Πλαύτου, η μαγειρική ήταν μία απλή υπόθεση, την οποία ανέθεταν συνήθως σε οικιακούς δούλους. Αργότερα όμως, μετά το τέλος του Δευτέρου Καρχηδονιακού Πολέμου, οι συνεχείς κατακτήσεις έφεραν αυξανόμενο πλούτο στη Ρώμη και συνεπώς έναν νέο πολυτελή τρόπο ζωής: επομένως, εμφανίστηκε μία τάση των πολιτών να προτιμούν τα πλουσιοπάροχα γεύματα, με ακριβά πιάτα και πρωτότυπες συνταγές, με αποτέλεσμα να χρειαστούν δεξιότητες μάγειρες, οι οποίοι ήταν κυρίως σκλάβοι κατακτημένων περιοχών ή Έλληνες. Στη Ρώμη δηλαδή δεν έχουμε τον ελληνικό τύπο του *μαγείρου*, ο οποίος είναι ελεύθερος, ειδήμων και καυχησιάρης, αλλά τον *coquus*, τον αδέξιο οικιακό δούλο⁸.

Στην κωμωδία του Πλαύτου οι μάγειρες έχουν ανάλογα με την περίπτωση άλλοτε ελληνικά χαρακτηριστικά, ώστε να αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του «εξωτικού» κόσμου της *palliata* (*pergraecari*), και άλλοτε έχουν ταυτόχρονα και ορισμένα ρωμαϊκά χαρακτηριστικά, τα οποία απέχουν αισθητά από το ελληνικό πρότυπο. Διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: σε εκείνους που είναι δεξιότητες, κατά μίμηση του ελληνικού προτύπου (*μάγειροι*) και συμβάλλουν καταλυτικά στην εξέλιξη της πλοκής, σε εκείνους που είναι οικιακοί δούλοι και περιττοί ως προς την έκβαση της υπόθεσης (*coqui*) και σε εκείνους που είναι οι πιο συχνοί στα έργα του Πλαύτου, περιέχουν στοιχεία και από τις δύο παραπάνω κατηγορίες, ενώ συνάμα διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο μέσα στην κωμωδία. Σε όλες τις περιπτώσεις, οι μάγειρες προσδίδουν κωμικότητα στην *palliata* και αναδεικνύουν κάποιες φορές και τη λαιμαργία του παράσιτου ήρωα της εκάστοτε κωμωδίας⁹.

7. Για περισσότερες λεπτομέρειες και παραδείγματα από τις κωμωδίες του Τερεντίου και του Πλαύτου, βλ. GOWERS (1993), καθώς και CARCOPINO [(2003), 263-276], για μία λεπτομερή ανάλυση του ρόλου τον οποίο διαδραμάτιζαν τα συμπόσια στην καθημερινότητα των Ρωμαίων της εποχής του Ορατίου.

8. LOWE (1985), 85.

9. Για περισσότερες λεπτομέρειες με παραδείγματα από τις πιο γνωστές κωμωδίες του Πλαύτου, βλ. LOWE (1985), 85-102, καθώς και WILKINS (2000).

Ουσιαστικά, οι μάγειρες του Πλαύτου είναι ένα λογοτεχνικό δημιούργημα, το οποίο δεν αντιστοιχεί επακριβώς στον ρωμαϊκό ή στον ελληνικό τρόπο ζωής της εποχής, αλλά στον φανταστικό κόσμο της *palliata*, η οποία αποτελεί αντιστροφή της πραγματικότητας¹⁰. Ακόμη και οι δούλοι μάγειρες δίνουν την εντύπωση πως είναι ασήμαντοι χαρακτήρες, αλλά η ακραία συμπεριφορά τους αντιτίθεται σε αυτό που ένας Ρωμαίος αφέντης θα απαιτούσε από εκείνους, αφού συχνά κλέβουν ή μηχανορραφούν εις βάρος των υπολοίπων. Επομένως, ξεκινούν ως κωμικοί τύποι της Αττικής Κωμωδίας, αλλά αποστασιοποιούνται εντέλει κατά τη γνώμη μου αισθητά από εκείνη.

Όσον αφορά τη σάτιρα, έχει δεχτεί αρκετές επιδράσεις από την *palliata*. Το φαγητό εμφανίζεται ως βασικό μοτίβο του είδους, δεδομένου του ότι η σάτιρα όχι μόνο αφορμάται από την καθημερινή ζωή, αλλά ως όρος περιλαμβάνει την έννοια του κορεσμού, της αφθονίας (*satur*), ή ενός πολυτελούς πιάτου, στοιχείο το οποίο συναντάμε και στη σάτιρα 1.1 του Ορατίου¹¹. Στην 2.4 βλέπουμε επίσης πως ο Κάτιος ομοιάζει σε μεγάλο βαθμό με τον αλαζόνα μάγειρα της Νέας Κωμωδίας, αφού δεν είναι δούλος στην καταγωγή, αντιθέτως, έχει ασπαστεί την επικούρεια φιλοσοφία και παρουσιάζεται ως ένας ειδικός σε θέματα γαστρονομίας, με αποτέλεσμα στο τέλος να αποτελέσει αντικείμενο χλευασμού για την *persona* του ποιητή.

Γενικά, η Νέα Κωμωδία έχει επηρεάσει τη σάτιρα του Ορατίου. Στον Τερέντιο τα συμπόσια δεν παίζουν πάντοτε καταλυτικό ρόλο στην εξέλιξη της πλοκής, σε αντίθεση με τον Μένανδρο και τον Πλάυτο, όπου οι δραστηριότητες της κουζίνας συνιστούν βασικά σημεία του έργου, ενώ συνάμα αυξάνουν την αγωνία των θεατών και μας προετοιμάζουν για το γεύμα της τελευταίας σκηνής, κατά τη διάρκεια του οποίου οι ήρωες συναντιούνται και λύνονται οι παρεξηγήσεις που υπήρξαν μεταξύ τους στις προηγούμενες σκηνές¹². Στον Οράτιο, όπως θα δούμε στη συνέχεια, συναντάμε διάφορες συμβουλές για τη διαμόρφωση ενός τέλει γεύματος (2.2, 2.4), ενώ στη σάτιρα 2.8 έχουμε το τελικό συμπόσιο του Νασιδιηνού Ρούφου, όπου αποκαθίσταται η τάξη και αποσαφηνίζεται το πώς πρέπει να τρώμε, αλλά και να κρίνουμε στη ζωή μας. Το γεύμα αυτό θυ-

10. Βλ. και SEGAL (1987).

11. Βλ. και BRAUND (1992), 6-7, καθώς και FREUDENBURG (2004), 117-124.

12. CASTON (1997), 247.

μίξει αρκετά το αντίστοιχο στον *Καυχησιάρη Στρατιώτη (Miles Gloriosus)* του Πλαύτου¹³.

Η γαστρονομία γενικά είναι κυρίαρχη σε ολόκληρο το δεύτερο βιβλίο των *Σατιρών* του Οράτιου, αφού ήδη από το πρώτο ποίημα ο δημιουργός χρησιμοποιεί παραδείγματα μιας απλής και σωστής διατροφής, σε συνδυασμό με μια ποικιλία χαρακτήρων, όπως οι ένδοξοι Ρωμαίοι του παρελθόντος (2.1), ο αγρότης Όφελλος (2.2), το ποντίκι της εξοχής (2.6), ο ειδήμων Κάτιος (2.4) και οι συνδαιτυμόνες του δείπνου του Νασιδιηνού Ρούφου (2.8), πίσω από τους οποίους κρύβεται πάντοτε η σατιρική *persona*. Μέχρι το τέλος της 2.6, ο Οράτιος παρουσιάζεται ως υπερασπιστής μιας διατροφής *holus* (απλή διατροφή η οποία βασίζεται στα λαχανικά), ακολουθώντας τα χνάρια του λογοτεχνικού προκατόχου του Λουκιλίου (2.1) και του Οφέλλου (2.2). Στην αλληγορία των ποντικιών, επίσης, οι αρετές μιας τέτοιας διατροφής φαίνεται να θριαμβεύουν έναντι των απολαύσεων μιας πολυτελούς ζωής, ωστόσο στη 2.7 η *persona* του Δάου ξεσκεπάζει τον ποιητή, καθώς τον παρουσιάζει να μην μπορεί να ελέγξει τη λαίμαργία του. Ουσιαστικά, οι σάτιρες 2.6 και 2.7 προβάλλουν δύο διαφορετικές φιλοσοφίες περί φαγητού και αναδεικνύουν τη συζήτηση για τη γαστρονομία που διέπει ολόκληρο το βιβλίο, με στόχο να καταλήξει ο δημιουργός κατάλληλα σε ένα αποτυχημένο δείπνο στην πόλη στη 2.8¹⁴.

Συνεπώς, η *persona* του δημιουργού είναι ασαφώς σκιαγραφημένη ακόμη και σε περίπτωση που ο πραγματικός Οράτιος πίστεψε ότι μια χορτοφαγική διαίτα είναι πιο πιθανόν να φέρει την ευτυχία (αφού βασίζεται στη μεσότητα που διακηρύσσει ο ίδιος), σε σχέση με μια αντίστοιχη πλουσιοπάροχη, ο Οράτιος ως σατιρικός ποιητής στο πλαίσιο της σάτιρας παρουσιάζεται με ελαττώματα, ώστε να χλευάσει τον εαυτό του και να αυτοσαρκαστεί. Είναι στο χέρι του αναγνώστη που γεύτηκε τις σάτιρες *ab ovo usque ad mala* να διακρίνει από μόνος του ποια είναι η σωστή επιλογή και τι λέγεται για χάρη αυτού του λογοτεχνικού είδους¹⁵.

Αξίζει τώρα να εστιάσουμε περισσότερο στις δύο σάτιρες στις οποίες το μοτίβο του φαγητού αποτελεί το κεντρικό τους θέμα, δηλαδή τη 2.4 και τη 2.8.

13. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τις ομοιότητες ανάμεσα στα δύο έργα, βλ. CASTON, (1997), 242-254.

14. BERG (1996), 151.

15. BERG (1996), 151.

Η 2.4 είναι ένας διάλογος ανάμεσα στην *persona* του ποιητή και στον Κάτιο (επικούρειο φιλόσοφο), ο οποίος αποτελεί μεταμπίηση του Ορατίου. Προφανώς, στόχος της συγκεκριμένης σάτιρας είναι κάποιος από τους επικούρειους και όχι το σύνολό τους, δεδομένου ότι και ο ίδιος ο ποιητής είχε ασπαστεί την επικούρεια φιλοσοφία, αλλά με μετριοπάθεια, καταδικάζοντας την τυφλή προσκόλληση του ανθρώπου σε οποιαδήποτε φιλοσοφική σχολή. Μέσα από τον Κάτιο, ο ποιητής χλευάζει στον στίχο 95 τους οπαδούς της παραπάνω σχολής οι οποίοι είχαν την τάση να ταυτίζουν την ευδαιμονία με τη γαστρονομία (στίχος 95: *atque haurire queam vitae praecepta beatae, να αντλήσω διδάγματα μίας μακάριας ζωής*). Χρησιμοποιείται σε αφθονία επίσης ορολογία που συναντάμε στη συγκεκριμένη φιλοσοφική σχολή μέσα στο ποίημα (π.χ. *natura, ingenium, ratio*)¹⁶.

Ο Οράτιος στην αρχή του διαλόγου, θυμίζοντας τον Σωκράτη,¹⁷ προσπαθεί να εκμαιεύσει από τον συνομιλητή του όσα έμαθε στη διάλεξη την οποία μόλις παρακολούθησε με θέμα τους βασικούς κανόνες για ένα αξέχαστο γεύμα. Ο Κάτιος, σαν τον αλαζόνα μάγειρα της κωμωδίας, εκθέτει τα σχετικά με τα ορεκτικά (*gustatio*), το κυρίως γεύμα (*primae mensae*), τα επιδόρπια (*secundae mensae*) και τον σωστό τρόπο συμπεριφοράς που οφείλει να υιοθετήσει ένας οικοδεσπότης (στίχοι 12-87). Στον επίλογο (στίχοι 88-95), ο Οράτιος με έντονη ειρωνεία ζητάει από τον σοβαροφανή ειδήμονα Κάτιο να τον πάρει μαζί του στην επόμενη διάλεξη με παρόμοιο θέμα, ώστε να ακούσει ο ίδιος τον ομιλητή από κοντά και να καταφέρει να αγγίξει την επικούρεια *ευδαιμονία* (κυρίως στους στίχους 88-89):

docte Cati, per amicitiam divosque rogatus
ducere me auditum, perges quocumque, memento.

Λόγιε, Κάτιε, σε παρακαλώ, στο όνομα της φιλίας (μας) και των θεών, θυμήσου, να με οδηγήσεις ώστε να ακούσω μαθήματα, όπου και να με κατευθύνεις.

Ουσιαστικά, στο τέλος αυτής της σάτιρας, ο Κάτιος παρουσιάζεται να στοχεύει στο να κάνει επίδειξη των μαγειρικών του γνώσεων, οι οποίες είναι εσφαλμένες σε ορισμένες περιπτώσεις. Συνεπώς, ο ποιητής υπομέ-

16. CASTON (1997), 244.

17. BERG (1996), 145. Η αρχή του διαλόγου θυμίζει τον πλατωνικό *Φαίδρο*.

νει τον συνομιλητή του και τις ιδέες που εκείνος εκφράζει, ενώ το σατιρικό υποκείμενο αυτοπροβάλλεται έναντι του εγκιβωτισμένου «μικροοράτιου» μάγεια Κάτιου (ο οποίος αποτελεί δευτερεύουσα *persona* του ποιητή), με στόχο να χλευάσει στο πλαίσιο της σάτιρας ορισμένους εκπροσώπους της επικούρειας φιλοσοφίας και παράλληλα να ισχυριστεί πως και ο ίδιος ο ποιητής μπορεί να ασχοληθεί με την ποίηση-μαγειρική. Οι συμβουλές του Κάτιου με άλλα λόγια για τη δημιουργία ενός τέλειου γεύματος πιθανόν να ταυτίζονται με τις οδηγίες για τη σύνθεση ενός ποιήματος, στοιχείο το οποίο ο Οράτιος αποδεικνύει πως μπορεί να καταφέρει στο τέλος του διαλόγου, αφού καταλήγει στη συγγραφή της 2.4¹⁸.

Στη σάτιρα 2.8 από την άλλη μεριά, επανέρχεται το μοτίβο του φαγητού, καθώς κεντρικό της θέμα είναι η περιγραφή ενός συμποσίου με τιμώμενο πρόσωπο τον Μαικήνα. Το ποίημα έχει τυπικά διαλογικό χαρακτήρα, αφού ο Οράτιος ξεκινάει ρωτώντας τον Φουνδάνιο πώς πέρασε στο γεύμα και ο δεύτερος διηγείται με λεπτομέρειες όλα όσα συνέβησαν κατά τη διάρκεια του συμποσίου. Τη διήγηση διακόπτει δύο φορές ο Οράτιος, εκφράζοντας το ενδιαφέρον του για τα καθέκαστα στους στίχους 18-19:

divitias miseras! Sed quis cenantibus una,
Fundani, pulcre fuerit tibi, nosse laboro.

Τα δύστυχα τα πλούτη! Αλλά με ποιους συνδαιτυμόνες πέρασες,
Φουνδάνιε, τόσο ωραία, θα ήθελα να ξέρω.

και 79-80 αντίστοιχα:

nullos his malle ludos spectasse; Sed illa
redde age quae deinceps risisti.

Τίποτα δεν θα προτιμούσα να δω περισσότερο, παρά αυτό το θέαμα· αλλά εμπρός, πες μας αυτό με το οποίο γελάσατε στη συνέχεια.

Επιπλέον, ο φιλόδοξος οικοδεσπότης Νασιδιηνός Ρούφος γελοιοποιείται (στίχοι 15-17), καθώς προσπαθεί να φανεί φιλόξενος, ενώ παράλληλα επιδεικνύει τις μαγειρικές του γνώσεις και τον πλούτο του, όπως

18. BERG (1996), 147. Βλ. επίσης και CLASSEN (1978), 335-48.

ακριβώς και ο Κάτιος στη 2.4 (στίχος 63: *est operae pretium duplicis pernoscere iuris naturam*, αξίζει τον κόπο να μάθεις τη σύνθεση της διπλής σάλτσας):

Caecuba vina ferens, Alcon Chium maris expers.
Hic erus Albanum, Maecenas, sive Falernum
te magis adpositis delectat, habemus utrumque,

φέροντας κρασί καικουβικό κι ο Άλκωνας κρασί από τη Χίο χωρίς θάλασσα.

Μαικήνα, αν από αυτά βρίσκεις καλύτερο το κρασί από την Άλβα ή το Φαλερνό, έχουμε κι από τα δύο.

Πιθανόν η σατιρική φωνή να στοχεύει στο να ψέξει την τάση ορισμένων Επικουρείων για προβολή της ανώτερης μόρφωσής τους. Άλλωστε, η συγκεκριμένη σάτιρα απεικονίζει τη σύγχρονη ως προς τον ποιητή ζωή.

Όπως προαναφέρθηκε, η σάτιρα είναι τυπικά διαλογική, αφού ο Οράτιος λειτουργεί ως ακροατής και διατυπώνει απλώς δύο σύντομα σχόλια. Εντούτοις, ο Φουνδάνιος αποτελεί μεταμφίεση του ποιητή, η οποία εξυπηρετεί τους στόχους της σάτιρας. Η πτώση της κουρτίνας στον στίχο 54 (*interea suspensa gravis aulaea ruinas in patinam fecere*: στο μεταξύ βαριά πέφτει η κουρτίνα από πάνω μας στην πιατέλα), δείχνει πως αρχίζει ένα νέο έργο για τον Οράτιο, καθώς ολοκληρώθηκε το προηγούμενο (στοιχείο έκπληξης). Οι χαρακτήρες στο τέλος αποχωρούν, μιας και δεν θέλουν να συμμετάσχουν σε άλλη σάτιρα και αυτή ακριβώς η απότομη έξοδος των συμπουσιαστών ισοδυναμεί, κατά τη γνώμη μου, με τη λήξη του γεύματος και ταυτόχρονα με το απότομο τέλος, αφενός της διήγησης και αφετέρου ολόκληρου του ποιήματος. Παράλληλα, αποκαλύπτεται ο πραγματικός χαρακτήρας του υποκριτή οικοδεσπότη, ο οποίος απαξιώνεται στα μάτια των καλεσμένων του εξαιτίας της απρόσμενης κατάληξης του συμποσίου.

Στη 2.8 γενικά η *cena Nasidieni* πραγματεύεται τη σχέση ανάμεσα στη σάτιρα και την κωμωδία που συναντήσαμε και στην 1.10. Ο Οράτιος του πρώτου βιβλίου σαν τον Νασιδιηνό Ρούφο επανέρχεται στο δεύτερο βιβλίο και γενικά στην κοινωνία με ένα καινούργιο πρόσωπο και εξοπλισμένος συνάμα με την τέχνη της σάτιρας, για να αποχωρήσει από εκείνη στο τέλος του βιβλίου και να κάνει μια νέα αρχή, ασχολούμενος με κάποιο άλλο είδος ποίησης¹⁹. Μας παραξενεύει η απουσία του Ορατίου από το δείπνο

19. CASTON (1997), 235.

της 2.8, δεδομένου ότι βρίσκεται εκεί ο Μαικήνας²⁰. Ωστόσο, ο ποιητής θεωρώ πως είναι πανταχού παρών στο συμπόσιο μέσα από τα πρόσωπα που παρευρίσκονται εκεί, τα οποία αποτελούν *personae* του εαυτού του.

Σκόπιμα ο Οράτιος φαίνεται αποστασιοποιημένος από το δείπνο για πολλούς λόγους. Επιθυμεί καταρχάς, όπως προαναφέρθηκε, να αφήσει το κοινό από μόνο του να κατανοήσει τα προβλήματα που τίγονται στο γενικό πλαίσιο των *Σατιρών*, χωρίς να τα αναφέρει ο ίδιος. Με άλλα λόγια, η έλλειψη ενός ξεκάθαρα διδακτικού τέλους στη 2.8 συμβάλλει στη μετάβαση από τη σάτιρα στη ζωή²¹. Ο αναγνώστης δηλαδή οφείλει να διατηρήσει τη στάση του σατιρικού όπως ο Οράτιος και μετά την ανάγνωση των *Σατιρών*, αφού η θεατρική κουρτίνα δεν ανεβαίνει στο τέλος, γιατί τα θέματα που θίγει η σάτιρα είναι διαχρονικά και δεν παύουν ποτέ να απασχολούν όλους τους ανθρώπους, με αποτέλεσμα η τελευταία να είναι απαραίτητη όχι μόνο για τη ζωή του Ορατίου, αλλά και για του εκάστοτε αναγνώστη²².

Η *cena Nasidieni* επίσης δείχνει την είσοδο του Ορατίου στον κύκλο του Μαικήνα, καθώς και τον διαρκή αγώνα του να παραμείνει ο εαυτός του στις συναναστροφές του με τους συνανθρώπους του, αφού έχει τόσο την προσωπική ελευθερία να επιλέξει να μην παρευρίσκεται στο δείπνο, όσο και τη λογοτεχνική ελευθερία να ασκεί την κριτική του στον προκάτοχο του Λουκίλιο. Παράλληλα, στους στίχους 93-95 εμφανίζεται η Κανιδία ως *bête-noire* και χρησιμοποιείται έξυπνα από τον Οράτιο, ώστε να δηλητηριάσει το δείπνο ως σατιρικό μοτίβο:

quem nos sic fugimus ulti,
ut nihil omnino gustaremus, velut illis
Canidia adflasset, peior serpentibus Afris.

Εμείς τότε με αυτόν τον τρόπο το βάλαμε στα πόδια,
χωρίς να γευτούμε τίποτα από όλα αυτά, λες κι εκείνα
τα είχε φουσήξει η πνοή της (μάγισσας) Κανιδίας, χειρότερη
κι από τα φίδια της Αφρικής.

20. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την *cena Nasidieni* της 2.8, βλ. O'CONNOR [(1990), 23-34], ο οποίος ερμηνεύει τον διάλογο του Ορατίου στο συγκεκριμένο ποίημα με την προγενέστερη ρωμαϊκή κωμωδία.

21. CASTON (1997), 254.

22. CASTON (1997), 254.

Είναι ένα *alter ego* του ποιητή η μάγισσα, ένα προσωπείο του που οδηγεί τη σάτιρα στο να αποκαλύψει την αλήθεια. Ο αναγνώστης γίνεται ενεργός συμμετέχων στο σκηνικό και καταλαβαίνει πως η σάτιρα ως είδος για τον ποιητή έφτασε σε αδιέξοδο, μέσα σε έναν ατελείωτο πολιτικο-κοινωνικό κύκλο, από τον οποίο αποχωρεί στο τέλος του ποιήματος για να στραφεί σε άλλα λογοτεχνικά είδη (*Ταμβοί, Ωδές*)²³. Γι' αυτόν τον λόγο η Κανιδία διαλύει το συγκεκριμένο γεύμα²⁴.

Ο Οράτιος, ωστόσο, δεν είναι καθόλου απίθανο να την επιλέγει σκόπιμα και ως μέσο τιμωρίας του Νασιδιηνού, με στόχο να χλευάσει έμμεσα τις εξέχουσες προσωπικότητες της εποχής του, οι οποίες δίνουν την αίσθηση πως είναι άνθρωποι γεμάτοι φιλοδοξίες και με καλούς τρόπους, αλλά στην πραγματικότητα είναι υποκριτές και ψεύτικοι· συνεπώς, ο Οράτιος δεν έχει καμία θέση ανάμεσά τους, αφού κατά τη γνώμη τους δεν έχει καταξιωθεί ακόμα αρκετά, ώστε να τον καλέσουν να παρευρεθεί μαζί τους σε κάποια εκδήλωση. Με άλλα λόγια, υπάρχει ένα κοινό σημείο ανάμεσα στην *persona* της Κανιδίας (1.8), του παράσιτου (1.9) και του Νασιδιηνού (2.8), αφού και οι τρεις συνιστούν προσωπεία του Ορατίου που εξυπηρετούν τις σκοπιμότητες του είδους, αλλά εντέλει τιμωρούνται από άλλες *personae* του ποιητή, η πρώτη από τον Πρίαπο, ο δεύτερος από τον Οράτιο και ο τρίτος από την Κανιδία²⁵.

Υπάρχουν σε αυτό το ποίημα επίσης και άλλα στοιχεία που συνδέουν την κωμωδία με τη συγκεκριμένη σάτιρα (το μοτίβο της *fortuna*, τα ονόματα των ηρώων που θυμίζουν αντίστοιχα της Παλαιάς και της Νέας Κωμωδίας κ.ά.), με αποκορύφωμα την πτώση της κουρτίνας (στοιχείο της έκπληξης, το οποίο συναντάμε σε μεγάλο βαθμό στη *fabula palliata* και μας φέρνει στον νου παράλληλα την ξαφνική εμφάνιση των σκύλων στον μύθο με τα ποντίκια της 2.6), η οποία αναδεικνύει το τέλος ενός είδους (σάτιρα) και την αρχή ενός άλλου (κωμωδία): από εκείνο το σημείο δηλαδή και εξής (στίχος 54: *interea suspensa gravis aulaea ruinas in patinam fecere: στο μεταξύ βαριά πέφτει η κουρτίνα από πάνω μας στην πιατέλα*), οι ήρωες με χιούμορ παίζουν ρόλους που ανάγονται σε κωμικά πρότυπα²⁶.

23. HOOLEY (2007), 84.

24. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον ρόλο της Κανιδίας στη 2.8, βλ. και MUECKE (1993), 228-229· καθώς και FREUDENBURG (1995), 207-209.

25. OLIENSIS (1998), 60.

26. Για τις επιδράσεις τις οποίες έχει δεχτεί η σάτιρα 2.8 από την Παλαιά και τη Νέα Κωμωδία, βλ. CASTON (1997), 242-254· καθώς και HUDSON (1989), 69-87 για

Ο Φουνδάνιος, για παράδειγμα, (*persona* του Ορατίου), αφηγείται το δείπνο σαν μια μικρή κωμωδία, ενώ ο Μαικήνας, αν και αποτελεί το τιμώμενο πρόσωπο του δείπνου, δεν μιλάει ούτε προβαίνει σε πράξεις, γιατί δεν χρειάζεται. Παρακολουθεί σιωπηλά όλα όσα συμβαίνουν για χάρη του, προκειμένου να μείνει ευχαριστημένος²⁷. Εδώ ο ποιητής επιβεβαιώνει το γεγονός πως το δεύτερο βιβλίο των *Σατιρών* του δεν απευθύνεται άμεσα στον Μαικήνα, όπως το πρώτο, αλλά είναι προφανές πως τα ποιήματα του δευτέρου βιβλίου γράφονται για να διαβαστούν από εκείνον· γι' αυτόν τον λόγο, ο Οράτιος αφήνει την *persona* του Μαικήνα σιωπηλή στη 2.8, ώστε να μην την εκθέσει και καταστρέψει την εικόνα που έπλασε για τον πάτρωνα του στα υπόλοιπα ποιήματα, αλλά αντιθέτως, επιδιώκει να ευχαριστήσει και να εγκωμιάσει τον φίλο του με το να τον παρουσιάζει ως το τιμώμενο πρόσωπο του γεύματος.

Γενικά, θα μπορούσαμε να πούμε πως το δεύτερο βιβλίο των *Σατιρών* διδάσκει πώς να τρώμε, ενώ το πρώτο πώς να ζούμε²⁸. Και στις δύο περιπτώσεις προβάλλεται μια λιτή ζωή, η οποία με τη σειρά της επιβάλλει μια απλή διατροφή. Εστιάζοντας στις σάτιρες 2.4 και 2.8, γίνεται σαφές πως η πρώτη αναδεικνύει τα πλουσιοπάροχα γεύματα της πόλης για να τα στηλιτεύσει και να τα χλευάσει μέσα από τη στιχομυθία του Ορατίου και του εμπειρογνώμονα μάγειρα Κάτιου, ενώ η δεύτερη προειδοποιεί μέσα από τις άφθονες *personae* που χρησιμοποιεί ο Οράτιος για τους κινδύνους τους οποίους εμπεριέχει η απομάκρυνση από τον απλό τρόπο ζωής τον οποίο συναντήσαμε στη 2.2 και στη 2.6.

Εν κατακλείδι, το σατιρικό υποκείμενο κατά τη γνώμη μου κάνει τον κύκλο του και αποχωρεί από τη σάτιρα οριστικά, έχοντας δύο στόχους: αφενός, έστω και υπαινικτικά, να δείξει πως εγκαταλείπει το είδος για να προχωρήσει σε νέες συγγραφικές απόπειρες και αφετέρου να διδάξει τον αναγνώστη έμμεσα πως τα μηνύματα της σάτιράς του είναι διαχρονικά και επομένως ο τελευταίος πρέπει να διατηρήσει την κριτική του σκέψη σε όλη του τη ζωή. Η σατιρική *persona* εντέλει είναι πολύπλοκη και πολυδιάστατη, αφού είναι συνυφασμένη με το πολυθεματικό είδος της σάτιρας και συνιστά ουσιαστικά το κοινό στοιχείο το οποίο συνδέει άψογα τα δύο βιβλία του συγκεκριμένου έργου. Η σατιρική φωνή με άλ-

την εξέλιξη του μοτίβου του φαγητού από την αρχαία ελληνική στη ρωμαϊκή ποίηση.

27. FREUDENBURG (2004), 119.

28. OLIENSIS (1998), 62.

λα λόγια στοχεύει, παρά την έλλειψη παρορησίας που έχει μέσα στο συγκεκριμένο πολιτικό σκηνικό, να ψέξει ήπια και έμμεσα διάφορες καταστάσεις και να νουθετήσει τους αναγνώστες σχετικά με διάφορες πτυχές της καθημερινής τους ζωής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- BERG, D. (1996), «The Mystery Gourmet of Horace's *Satires* 2», *CJ* 91, 141-151.
- BRAUND, S.H. (1992), *Roman Verse Satire*, Oxford - New York.
- CARCOPINO, J. (2003), *Daily Life in Ancient Rome: The People and the City at the Height of the Empire*, New Haven.
- CASTON, R.R. (1997), «The Fall of the Curtain (Horace S. 2.8)», *TAPA* 127, 233-256.
- CLASSEN, C.J. (1978), «Horace-A Cook?», *CQ* 28, 335-348.
- FREUDENBURG, K. (1995), «Canidia at the Feast of Nasidienus (Hor. S. 2.8.95)», *TAPA* 125, 207-219.
- FREUDENBURG, K. (2004), *Satires of Rome: Threatening Poses from Lucilius to Juvenal*, Cambridge.
- GOWERS, E. (1993), *The loaded table: Representations of food in Roman Literature*, Oxford.
- HOOLEY, D.M. (2007), *Roman Satire*, Malden.
- HUDSON, N.A. (1989), «Food in Roman Satire», στο S.H. BRAUND (επιμ.), *Satire and Society in Ancient Rome*, Exeter, 69-87.
- LEIGH, M. (2015), «Food in Latin Literature», στο J. WILKINS - R. NADEAU (επιμ.), *A Companion to Food in the Ancient World*, Oxford, 43-52.
- LOWE, J.C.B (1985), «Cooks in Plautus», *ClAnt* 4, 72-102.
- MUECKE, FR. (1993), *Horace, Satires II*, Warminster.
- O'CONNOR, J. (1990), «Horace's "Cena Nasidieni" and Poetry's Feast», *CJ* 86, 23-34.
- OLIENSIS, E. (1998), *Horace and the Rhetoric of Authority*, Cambridge.
- RUDD, N. (1986), *Themes in Roman Satire*, London.
- SEGAL, E. (1987), *Roman Laughter: The Comedy of Plautus*, New York - Oxford.
- SKWARA, E. (2014), «The Function of Food in Roman Comedy. The example of Terence», *Food & History* 12/3, 85-98.
- WILKINS, J. (2000), *The Boastful Chef: The Discourse of Food in Ancient Greek Comedy*, Oxford.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός του άρθρου είναι να αναδείξει τις επιδράσεις που έχει δεχτεί η σάτιρα του Οράτιου από τη *fabula palliata* και ιδιαίτερα από τις κωμωδίες του Πλαύτου και του Τερεντίου, τόσο μέσα από τον τρόπο που αξιοποιεί ο Οράτιος τον *locus communis* του συμποσίου και του φαγητού, όσο και μέσα από τον τρόπο με τον οποίο εμφανίζονται οι τυπικοί χαρακτήρες της ρωμαϊκής κωμωδίας στην ορατιανή σάτιρα. Μελετώντας τις σάτιρες 2.4 και 2.8 του δευτέρου βιβλίου των *Σατιρών* του, διαπιστώνουμε εντέλει ότι οι χαρακτήρες αυτοί αποτελούν σατιρικές φωνές-*personae* πίσω από τις οποίες βρίσκεται ο ίδιος ο ποιητής, με στόχο αφενός να στηλιτεύσει πολλές καταστάσεις της εποχής του και αφετέρου να αυτοσαρκαστεί, αλλά και να νουθετήσει τους αναγνώστες του σχετικά με διάφορες πτυχές της καθημερινής τους ζωής.

Λέξεις κλειδιά: σάτιρα, Οράτιος, σατιρική φωνή, γαστρονομία, *fabula palliata*, συμπόσιο.

ABSTRACT

The aim of this article is to present the effects that the Horatian satire has accepted from the *fabula palliata*, not only through the way that Horace develops the *locus communis* of the *symposium* and food in general, but also through the way in which the common characters of the Roman comedy appear in Horace's satire. By focusing on *Sat.* 2.4 and 2.8, we realise that these characters constitute satirical voices-*personae* behind whom lies the poet himself, in order to laugh at himself, but also in order to offer advice to his readers concerning various aspects of their daily life.

Keywords: satire, Horace, gastronomy, satirical persona, *fabula palliata*, *symposium*.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΔΕΠ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑ

Τμήμα Φιλολογίας

Αγάθος Θανάσης, Επίκουρος Καθηγητής
Αγγελάτος Δημήτρης, Καθηγητής
Αντωνοπούλου Θεοδώρα, Καθηγήτρια
Βαρλοκώστα Σπυριδούλα, Καθηγήτρια
Βερτουδάκης Βασίλειος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
Γαραντούδης Ευριπίδης, Καθηγητής
Γεωργακοπούλου Σοφία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Γιόση Μαίρη, Καθηγήτρια
Γκαράνη Μυρτώ, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Γούτσος Διονύσιος, Καθηγητής
Ζαμάρου Ειρήνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Ιακώβου Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Ιωακειμίδου Δητώ, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Καλαμάκης Διονύσιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Καναβού Νικολέτα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Καπλάνογλου Μαριάνθη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Καραδήμας Δημήτριος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Καραμαλέγκου Ελένη, Καθηγήτρια
Καρβούνη Αικατερίνη-Νίνα, Λέκτορας
Κάρλα Γραμματική, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Καρπούζου Πέγκυ, Επίκουρη Καθηγήτρια
Κόλιας Ταξιάρχης, Καθηγητής
Κουτσουλέλου-Μίχου Σταματία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κωνσταντάκος Ιωάννης, Αναπληρωτής Καθηγητής
Λεντάκης Βασίλειος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Λεντάρη Σταματίνα, Επίκουρη Καθηγήτρια
Λουκάκη Μαρίνα, Καθηγήτρια
Μακρυγιάννη Ευγενία, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Μαρκόπουλος Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Ματθαίος Στέφανος, Αναπληρωτής Καθηγητής

Μιχαλόπουλος Ανδρέας, Καθηγητής
Μόξερ Αμαλία, Καθηγήτρια
Μπάζου Αθηνά, Λέκτορας
Μπέλλα Σπυριδούλα, Καθηγήτρια
Μπενέτος Διονύσιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Ντουνιά Χριστίνα, Καθηγήτρια
Ξούριας Γιάννης, Επίκουρος Καθηγητής
Παΐδας Κωνσταντίνος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
Παναγιώτου Αντώνιος, Καθηγητής
Παναρέτου Ελένη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Παντελίδης Νικόλαος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Παπαθωμάς Αμφιλόχιος, Καθηγητής
Παπαϊωάννου Σοφία, Καθηγήτρια
Πολέμης Ιωάννης, Καθηγητής
Ρώτα Μαρία, Επίκουρη Καθηγήτρια
Σπυρόπουλος Βασίλειος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Φάκας Χρήστος, Λέκτορας
Χατζηλάμπρου Ροζαλία, Επίκουρη Καθηγήτρια
Χρυσανθοπούλου Βασιλική, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια

Τμήμα Ιστορίας -Αρχαιολογίας

Ανεζίρη Σοφία, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Βαβουρανάκης Γιώργος, Επίκουρος Καθηγητής
Γαγανάκης Κωνσταντίνος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Γιαννακόπουλος Νίκος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Γιαντσή-Μελετιάδη Νικολέττα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Δρανδάκη Αναστασία, Επίκουρη Καθηγήτρια
Ευθυμίου Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κανελλόπουλος Χρυσάνθος, Επίκουρος Καθηγητής
Κατάκης Στυλιανός, Επίκουρος Καθηγητής
Κεφαλίδου Ευρυδίκη, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Κονόρτας Παρασκευάς, Αναπληρωτής Καθηγητής
Κοπανιάς Κωνσταντίνος, Επίκουρος Καθηγητής
Κουρτέση-Φιλιππάκη Γεωργία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κωνσταντινίδου Αικατερίνη, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Λαμπροπούλου Δήμητρα, Λέκτορας

Μαντζουράνη Ελένη, Καθηγήτρια
Μαυρομιχάλη Ευθυμία, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Μεργιαλή-Σαχά Σοφία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Μούλιου Μαρία (Μαρλέν), Λέκτορας
Νικολάου Κατερίνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Πάλλης Γεώργιος, Επίκουρος Καθηγητής
Παπαδάτος Ιωάννης, Αναπληρωτής Καθηγητής
Παπαδιά-Λάλα Αναστασία, Καθηγήτρια
Παπαθανασίου Μαρία, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Παυλόπουλος Δημήτρης, Αναπληρωτής Καθηγητής
Πετρίδης Πλάτων, Αναπληρωτής Καθηγητής
Πλάντζος Δημήτρης, Αναπληρωτής Καθηγητής
Πλάτων Ελευθέριος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Πλουμίδης Σπυρίδων, Επίκουρος Καθηγητής
Ράπτης Κωνσταντίνος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Σειρηνίδου Βασιλική, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Χασιάκου Αφροδίτη, Μόνιμη Λέκτορας
Χατζηβασιλείου Ευάνθης, Καθηγητής
Ψωμά Σελήνη, Καθηγήτρια

Τμήμα Φιλοσοφίας - Παιδαγωγικής - Ψυχολογίας

Αντωνίου Φωτεινή (Φαίη), Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Αραμπατζής Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Βασίλαρος Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Βέρδης Αθανάσιος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
Γενά Αγγελική, Καθηγήτρια
Δασκολιά Μαρία-Καλομοίρα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κακολύρης Γεράσιμος, Επίκουρος Καθηγητής
Καλογεράκος Ιωάννης, Αναπληρωτής Καθηγητής
Κυνηγός Πολυχρόνης, Καθηγητής
Ίσαρη Φιλία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Λάζου Άννα, Επίκουρη Καθηγήτρια
Μαραγγιανού Ευαγγελία, Καθηγήτρια
Μηλίγκου Ευανθία-Έλλη, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Μιχάλης Αθανάσιος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
Μπακονικόλα-Γιάμα Έλση, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Νικολαΐδου-Κυριανίδου Βάνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Πανταζάκος Παναγιώτης, Καθηγητής
Παπακωνσταντίνου Γεώργιος, Καθηγητής
Παρθένης Χρήστος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
Παπαστυλιανού Αντωνία, Καθηγήτρια
Πασιάς Γεώργιος, Καθηγητής
Πολίτης Γεώργιος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
Πολυχρόνη Φωτεινή, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Πρωτοπαπαδάκης Ευάγγελος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
Ράλλη Ασημίνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Σιδηροπούλου-Δημακάκου Δέσποινα, Καθηγήτρια
Σμυρναίου Ζαχαρούλα, Επίκουρη Καθηγήτρια
Στείρης Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Φουντοπούλου Μαρία-Ζωή, Καθηγήτρια
Φρυδάκη Ευαγγελία, Καθηγήτρια
Φωτεινός Δημήτριος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής

Τμήμα Ψυχολογίας

Αβεντισιάν-Παγοροπούλου Άννα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Αργυροπούλου Αικατερίνη, Επίκουρη Καθηγήτρια
Γκαρή Αικατερίνη, Καθηγήτρια
Κανελλοπούλου Βασιλική (Λίσσυ), Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Λουμάκου Μαρία, Καθηγήτρια
Μόττη-Στεφανίδη Φρόσω, Καθηγήτρια
Μυλωνάς Κώστας, Καθηγητής
Παυλόπουλος Βασίλης, Αναπληρωτής Καθηγητής
Ράλλη Ασημίνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Οικονόμου Αλεξάνδρα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Ρούσος Πέτρος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Τάνταρος Σπύρος, Καθηγητής
Χατζηχρήστου Χρυσή, Καθηγήτρια
Χριστοπούλου Άννα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας

Βελισσαρίου Ασπασία, Καθηγήτρια
Γεωργιαφέντης Μιχάλης, Επίκουρος Καθηγητής
Γερμανού Μάρω, Καθηγήτρια
Δεσποτοπούλου Άννα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Δημακοπούλου Σταματίνα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Καραβά Ευδοκία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Καραβαντά Ασημίνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κουτσουδάκη Μαρία, Καθηγήτρια
Λαβίδας Νικόλαος, Επίκουρος Καθηγητής
Μαρμαρίδου Σοφία, Καθηγήτρια
Μαρκίδου Βασιλική, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Μήτση Ευτέρπη, Καθηγήτρια
Μητσικοπούλου Βασιλική, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Μπλατάνης Κώστας, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
Νικηφορίδου Βασιλική, Καθηγήτρια
Ντόκου Χριστίνα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Παναγόπουλος Νίκος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
Σακελλίου-Schultz Ευαγγελία, Καθηγήτρια
Schultz William, Καθηγητής
Σιδηροπούλου Μαρία, Καθηγήτρια
Τζάννε Αγγελική, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Τσιμπούκη Θεοδώρα, Καθηγήτρια
Υφαντίδου Έλλη, Καθηγήτρια
Χατζηδάκη Άννα, Λέκτορας

Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας

Αναστασιάδη Μαρία-Χριστίνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Αποστόλου Ειρήνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Βάρσος Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Βήχου Μαρίνα, Επίκουρη Καθηγήτρια
Βλάχου Ευαγγελία, Επίκουρη Καθηγήτρια
Δελβερούδη Ρέα, Καθηγήτρια
Ευθυμίου Λουκία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κονδύλη Ελένη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Πατέλη Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Μανιτάκης Νικόλαος, Επίκουρος Καθηγητής
 Μουστάκη Αργυρώ, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Πανταζάρα Ανδρομάχη-Βιργινία, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Παπαδήμα Μαρία, Καθηγήτρια
 Παπασπυρίδου Ιωάννα, Επίκουρη Καθηγήτρια
 Προβατά Δέσποινα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Πρόσκολλη Αργυρώ, Καθηγήτρια
 Ρομπολής Δημήτριος-Κων/νος, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Τατσοπούλου Ελένη, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Τζιάφα Ελένη, Επίκουρη Καθηγήτρια

Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας

Αντωνοπούλου Αναστασία, Καθηγήτρια
 Αλεξανδρή Χριστίνα-Καλλιόπη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Βηδενμάιερ Δάφνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Δασκαρόλη Αναστασία, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Καρακάση Αικατερίνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Καρβέλα Ιωάννα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Λασκαρίδου Όλγα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Λέχνερ Βήνφριντ, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Lindinger Stefan, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
 Μητραλέξη Αικατερίνη, Καθηγήτρια
 Μιχάλσκι Μαρκ, Επίκουρος Καθηγητής
 Μπαλάση Ευδοκία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Μπατσαλιά Φρειδερίκη, Καθηγήτρια
 Μπέννινγκ Βίλι, Καθηγητής
 Μπλιούμη Αγλαΐα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Πετροπούλου Εύη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Πορτζ Ρενάτε, Καθηγήτρια
 Theisen Paul-Joachim, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
 Τσόκογλου Αγγελική, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Χρύσου Μάριος, Αναπληρωτής Καθηγητής

Τμήμα Ισπανικής Γλώσσας και Φιλολογίας

Αλεξοπούλου Αγγελική, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Βάργκας Εσκομπάρ Αρτούρο, Αναπληρωτής Καθηγητής
Δρόσος Δημήτριος, Καθηγητής
Κρητικού Βικτωρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κρίδα-Αλβαρεθ Κάρολος-Αλμπέρτο, Καθηγητής
Lugo Miron-Τριανταφύλλου Susana, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Πανδή-Παυλάκη Ευθυμία, Καθηγήτρια
Παπαγεωργίου Ανθή, Καθηγήτρια
Τσόκου Μαρία, Επίκουρη Καθηγήτρια

Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας

Γιαννουλοπούλου Γιαννούλα, Καθηγήτρια
Δημοπούλου Ρουμπίνη, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Ζώρας Γεράσιμος, Καθηγητής
Θέμου Άννα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Μηλιώνη Γεωργία, Επίκουρη Καθηγήτρια
Μικρός Γιώργος, Καθηγητής
Minniti-Γκώνια Domenica, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Παγκράτης Γεράσιμος, Καθηγητής
Σγουρίδου Μαρία, Καθηγήτρια
Τσόλκας Ιωάννης, Καθηγητής

Τμήμα Ρωσικής Γλώσσας και Φιλολογίας και Σλαβικών Σπουδών

Αλεξανδροπούλου Όλγα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Ιωαννίδου-Ράλλη Αλεξάνδρα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Μίνεβα Εβελίνα, Λέκτορας
Μπορίσοβα Τατιάνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Σοφούλης Παναγός-Φίλιππος, Επίκουρος Καθηγητής
Σαρτόρι Έλενα, Επίκουρη Καθηγήτρια

Τμήμα Θεατρικών Σπουδών

Αλεξιάδης Μηνάς Ι., Καθηγητής
 Αλτουβά Αλεξία, Επίκουρη Καθηγήτρια
 Βαρζελιώτη Γωγώ, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Βιβιλάκης Ιωσήφ, Καθηγητής
 Γεωργακάκη Κωνσταντζα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Γεωργοπούλου Ξένια, Επίκουρη Καθηγήτρια
 Διαμαντάκου Αικατερίνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Ιωαννίδης Γρηγόρης, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
 Καρακατσούλη Άννα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Μαυρομούστακος Πλάτων, Καθηγητής
 Πετράκου Κυριακή, Καθηγήτρια
 Πεφάνης Γιώργος Π., Αναπληρωτής Καθηγητής
 Ρεμεδιάκη Ιωάννα, Λέκτορας
 Σταματοπούλου-Βασιλάκου Χρυσόθεμις, Καθηγήτρια
 Στεφανή Ευανθία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Στεφανίδης Μάνος, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Στιβανάκη Ευανθία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Φανουράκη Κλειώ, Επίκουρη Καθηγήτρια
 Φελοπούλου Σοφία, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια

Τμήμα Μουσικών Σπουδών

Αναγνωστοπούλου Χριστίνα-Εξακουστή, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Ανδρεοπούλου Αρετή, Επίκουρη Καθηγήτρια
 Αποστολόπουλος Θωμάς, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Γεωργάκη Αναστασία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Κάβουρας Παύλος, Καθηγητής
 Κρητικού Φλώρα, Επίκουρη Καθηγήτρια
 Λαλιώτη Βασιλική, Επίκουρη Καθηγήτρια
 Λιάβας Λάμπρος, Καθηγητής
 Lerch-Καλαβρυτινού Iimgard, Καθηγήτρια
 Μαλιάρας Νικόλαος, Καθηγητής
 Μπαλαγεώργος Δημήτριος Αναπληρωτής Καθηγητής
 Μπαμίχας Πύρρος, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Παπαθανασίου Ιωάννης, Αναπληρωτής Καθηγητής

Παπαπαύλου Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Σεργίου Παύλος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Τσέτσος Μάρκος, Καθηγητής
Φιτσιώρης Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Φούλιας Ιωάννης, Επίκουρος Καθηγητής
Χαλδαιάκης Αχιλλέας, Καθηγητής
Χαψούλας Αναστάσιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Χρυσοστόμου Σμαράγδα, Καθηγήτρια
Ψαρουδάκης Στυλιανός, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ελλάδα)
Imprimé en Union Européenne (Grèce)
Printed in the European Union (Greece)

Παρουσία, περίοδος Β΄, τόμος Α΄ (ΚΑ΄) (2017-2018) (έκδοση 2019). Σχεδιασμός, στοιχειοθεσία και αναπαραγωγή: εργαστήριο γραφικών τεχνών Ηρόδοτος (Αθήνα), με Απλά, Palatino Linotype, Ocras και Symbol. Εκτύπωση και βιβλιοδεσία: τυπογραφείο QPC (Αθήνα), σε χαρτί Book paper ivory (bouffant ivoire) ειδικής παραγωγής. Για λογαριασμό των εκδόσεων Ηρόδοτος. Δημήτριος Κ. Σταμούλης, εκδότης. Αριθμός έκδοσης 433. Αθήνα, α΄ τετράμηνο 2019. (Made and printed in Greece.)

ΠΑΡΟΥΣΙΑ Α' (ΚΑ') (2017-2018)

Δημήτριος Καραδήμας, Αντί προλόγου. Ιωάννης Μ. Κωνσταντάκος, Το λιονταράκι που τσεβδίξει: ο Αλκιβιάδης στην αρχαία κωμωδία. *Dimitrios Kanel-lakis*, Paracomedie in Euripides' *Bacchae*. Σοφία Παπαϊωάννου, Το ταξίδι προς τη Δύση αρχίζει: ο Λίβιος Ανδρόνικος και η πρώτη μετάφραση της Οδύσσειας. Ανθοφίλη Καλλέργη, Η τέχνη της γαστρονομίας στο πλαίσιο της ορατιανής σάτιρας (Σάτιρες 2.4 και 2.8). Παναγιώτα Παπακώστα, Απηχήσεις της Οδύσσειας στο ελεγειακό ταξίδι της 1.3 του Τιβούλλου. *Dimitrios Karadimas*, Dionysius of Halicarnassus on the pleasant and the beautiful — Traces of Platonic influence. Χρήστος Φάκας, Το λογοτεχνικό υπόβαθρο του θέματος της φιλίας στο μυθιστόρημα του Χαρίτωνα. Ελένη Τσιτσιανοπούλου, Η σύνταξη του συνδέσμου *kán* στις παραχωρητικές προτάσεις των ελληνικών μη λογοτεχνικών παπύρων της αυτοκρατορικής και της πρώιμης αραβικής εποχής. Μυρσίνη Αναγνωστός, 'Η επίδραση τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν στὸ ἔργο τοῦ Νικηφόρου Χρυσοβέργη. Βασίλειος Π. Βερτουδάκης, Η κρίση της επιστήμης και η κλασική φιλολογία στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης: ιστορικές και φιλοσοφικές προϋποθέσεις. *Gianoula Giannouloupoulou*, The emergence of the Greek definite article. Ιωάννης Α. Πανούσης, Κλυταιμίστρας δικαίωση (;): από την *Ηλέκτρα* του Σοφοκλή στο ανεπίδοτο *Γράμμα* του Ιάκωβου Καμπανέλλη. *Ioanna Papaspyridou*, Victor Hugo, poète romantique au service de la guerre d'indépendance grecque: quelques réflexions sur le poème «L'Enfant». *Domenica Minniti-Γκώνια*, Italianismi a Cefalonia e gli studi di Manlio Cortelazzo sul contatto italogreco. — Από την ιστορία του Πανεπιστημίου και της Σχολής. Χαρίκλεια Μπαλή, Το Πανεπιστήμιο Αθηνών και ο πόλεμος του 1940-1941: η ζωή και ο θάνατος του καθηγητή Ξενοφώντος Κοντιάδη (Μασσαλία, 1903 - Ιωάννινα, 1941). Δημήτρης Παυλόπουλος, Μνήμη Χρύσανθου Χρήστου.

Εικόνα εξωφύλλου: Όμηρου, *Ίλιάς*, Θ 436-446 (πάπυρος, 1ος-2ος αι. π.Χ.). Από την έκδοση: Βασίλειος Γ. Μανδηλαράς, *Πάπυροι και παπυρολογία. Εισαγωγή στην επιστήμη της παπυρολογίας*, Αθήνα, 42014, σελ. 267.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΗΡΟΔΟΤΟΣ

Μαντζάρου 9

GR 10672 Αθήνα

☎ 21 03 62 63 48 · 📠 69 76 33 44 93

✉ info@herodotos.net

🌐 www.herodotos.net

ISSN 1105-0454

